

PILOTNÍ PROGRAM PREVENCE HIV/STI V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

PILOT PROGRAMME FOR HIV/STI PREVENTION IN THE MORAVIAN-SILESIA REGION

**Iveta Bryjová¹, Yveta Vrublová¹, Gabriela Světnická¹,
Hana Hozová^{1,2}, Markéta Skalná¹, Hana Weyeserová²**

Abstrakt

Východiska: Moravskoslezský kraj vykazuje zvýšenou epidemiologickou zátěž HIV a dalších sexuálně přenosných infekcí (STI), přičemž riziko je nejvyšší u mladých lidí a osob ohrožených sociálním vyloučením. Národní program HIV/AIDS v ČR na období 2023–2027 zdůrazňuje potřebu preventivních programů zaměřených zejména na mladé lidi a osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Cíl: Studie hodnotí implementaci pilotního preventivního programu „Aktivní prevence a intervence sexuálně přenosných infekcí v cílové populaci MS kraje“ a jeho dosah v cílových skupinách.

Metody: Studie využila kvantitativní sledování naplnění projektových indikátorů a kvalitativní hodnocení zpětné vazby. Program zahrnoval edukační přednášky, screeningové testování a distribuci edukačních materiálů. Data byla sbírána v období březen až prosinec 2024. Screeningové testování bylo realizováno ve spolupráci se Zdravotním ústavem se sídlem v Ostravě (ZÚOVA) a Ústavem epidemiologie a ochrany veřejného zdraví LF OSU (LF OSU).

Výsledky: Bylo edukováno 394 osob, realizováno 320 testů na HIV, 320 testů na syfilis, 40 testů na VHC, distribuováno 340 edukačních materiálů a vytvořen jeden informační rollup. Souhrnný údaj za screening ve spolupráci se ZÚOVA a LF OSU je 539 testů na HIV, syfilis a VHC. Nebyl zaznamenán pozitivní záchyt HIV ani syfilis, ale bylo zjištěno 23 (10,5 %) případů VHC. Kvalitativní zpětná vazba od středoškolských studentů odhalila, že HIV nevnímají jako významné zdravotní riziko ve srovnání s rakovinou.

Závěr: Implementace preventivního programu dosáhla stanovených cílů v oblasti počtu zapojených osob a realizovaných aktivit. Kvalitativní zjištění naznačují potřebu dalších edukačních intervencí ve skupině adolescentů.

¹ Ústav nelékařských zdravotnických studií, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

² Slezská nemocnice v Opavě

Klíčová slova

HIV/AIDS, sexuálně přenosné infekce, prevence, edukační intervence, screening

Abstract

Background: The Moravian-Silesian Region demonstrates an increased epidemiological burden of HIV and other sexually transmitted infections (STIs), with the highest risk observed among young people and those at risk of social exclusion. The National HIV/AIDS Programme in the Czech Republic for 2023–2027 emphasises the need for preventive programmes targeting particularly young people and individuals at risk of social exclusion.

Aim: This study evaluates the implementation of a pilot prevention programme “Active Prevention and Intervention of Sexually Transmitted Infections in the Target Population of the Moravian-Silesian Region” and its reach within target groups.

Methods: The study employed quantitative monitoring of project indicators and qualitative feedback assessment. The programme encompassed educational lectures, screening tests and distribution of educational materials. Data were collected between March and December 2024. Screening tests were conducted in collaboration with the Public Health Institute in Ostrava (ZÚOVA) and the Department of Epidemiology and Public Health Protection at the Faculty of Medicine, University of Ostrava (LF OSU).

Results: The programme educated 394 individuals, conducted 320 HIV tests, 320 syphilis tests, 40 HCV tests, distributed 340 educational materials and created one information roll-up banner. The aggregate screening data in collaboration with ZÚOVA and LF OSU totalled 539 tests for HIV, syphilis and HCV. No positive cases of HIV or syphilis were detected; however, 23 (10.5%) cases of HCV were identified. Qualitative feedback from secondary school students revealed that they do not perceive HIV as a significant health risk compared to cancer.

Conclusion: The implementation of the prevention programme achieved its established objectives regarding the number of participants and completed activities. Qualitative findings suggest the need for additional educational interventions among adolescents.

Keywords

HIV/AIDS, sexually transmitted infections, prevention, educational interventions, screening

ÚVOD

HIV/AIDS a další sexuálně přenosné infekce představují závažný problém veřejného zdraví, zejména v regionech s vyšším epidemiologickým zatížením. Počet HIV pozitivních osob v České republice se za poslední dekádu ztrojnásobil. Od roku 1986 do 30. 9. 2024 je hlášeno celkem 4 828 HIV pozitivních osob (občané ČR a cizinci s dlouhodobým pobytem), z toho 4 123 mužů a 705 žen. U 915 osob propuklo onemocnění AIDS, kterému podlehl již 407 osob. V Moravskoslezském kraji je evidováno od roku 1988 do 25. 11. 2024 celkem 416 HIV pozitivních osob. V roce 2024 bylo k 25. 11. 2024 hlášeno 29 nových případů HIV pozitivních osob, tedy 2,4 případů na 100 000 obyvatel (SZÚ, 2025). Národní program HIV/AIDS v ČR na období 2023–2027 klade důraz na komplexní přístup k prevenci, který zahrnuje edukaci, testování a behaviorální intervence. Preventivní opatření jsou zaměřena jak na rizikové skupiny, tak na širokou veřejnost prostřednictvím informačních kampaní a školních vzdělávacích programů. Účinná prevence vyžaduje kombinaci behaviorálních, biomedicínských a strukturálních strategií, tedy tzv. kombinovanou prevenci, která propojuje edukaci a testování. Dostupnost kvalitního testování doplněného odborným poradenstvím hraje klíčovou roli nejen při včasném odhalení infekce a zahájení léčby, ale také při omezení dalšího šíření HIV v populaci. Neoddiskutovatelná je podpora testování, která jednoznačně vede k časnější diagnostice a zahájení léčby, což snižuje riziko přenosu.

Na základě těchto zjištění byl schválen a realizován projekt č. HIV/2618/6305/2024 HIV/AIDS: Aktivní prevence a intervence sexuálně přenosných infekcí v cílové populaci MS kraje (dále jen „projekt“).

CÍL PRÁCE

Hlavním cílem této studie je zhodnotit implementaci projektu z hlediska:

- Dosažení stanovených kvantitativních indikátorů projektu
- Realizace edukačních a screeningových aktivit
- Postojů středoškolských studentů k problematice HIV/AIDS

METODIKA

V programu bylo realizováno 10 edukačních aktivit se 394 účastníky z cílových skupin formou hodinové přednášky s následnou diskusí, kde byly zjišťovány kvalitativní informace. V rámci screeningové testování ve spolupráci se ZÚOVA a LF OSU bylo otestováno celkem 539 osob (z projektu 320) na HIV, syfilis a VHC (z projektu 40). Do souboru byli účastníci zařazeni na základě dobrovolnosti, souhlas udělili podpisem informovaného souhlasu. Do screeningového testování byly prioritně zařazeny osoby z oblastí ohrožených sociálním vyloučením v Moravskoslezském regionu.

Studie využila kombinaci kvantitativního sledování projektových indikátorů a kvalitativního hodnocení zpětné vazby od účastníků.

Kvantitativní data byla získána z projektové dokumentace a anamnestických dotazníků v období konání preventivních dnů s názvem „Den pro vaše zdraví“, tj. březen až prosinec 2024. Kvalitativní zpětná vazba byla získána pouze ve skupině středoškolských studentů během edukačních aktivit ústní formou. Edukační aktivity probíhaly po celou dobu realizace projektu tj. v období 1. 1. 2024 až 31. 12. 2024.

Ve spolupráci se ZÚOVA a LF OSU bylo provedeno celkem 539 screeningových testů na HIV, syfilis a VHC v rámci devíti akcí v lokalitách měst Ostrava, Karviná, Havířov, Orlová. Na všechna místa byl udělen souhlas s poskytováním preventivní péče mimo zdravotnické zařízení dle § 11a Zákona č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách.

VÝSLEDKY

Projekt ve všech indikátorech dosáhl nebo překročil plánované hodnoty (Tab. 1). Nejvýraznější překročení bylo u počtu edukačních aktivit (167 %) a počtu edukovaných osob (123 %). Z celkového počtu 539 provedených screeningových testů na infekční onemocnění nebyl zachycen žádný případ HIV a syfilis, ale bylo zjištěno 23 (10,5 %) případů VHC, což je 105 případů na 1 000 osob (přepočet je zatížen určitou chybou malého vzorku).

Tab. 1 Naplnění kvantitativních indikátorů projektu

Indikátor	Hodnota
Počet edukovaných osob	394 (123 % plánované hodnoty)
Počet realizovaných akcí	10 (167 % plánované hodnoty)
Počet screeningových testů na HIV	320 (100 % plánované hodnoty)
Počet screeningových testů na syfilis	320 (100 % plánované hodnoty)
Počet screeningových testů na VHC	40 (100 % plánované hodnoty)
Počet distribuovaných edukačních materiálů	340 (100 % plánované hodnoty)
1 roll-up banner	1 (100 % plánované hodnoty)

Kvalitativní zjištění

Zpětnou vazbou od středoškolských studentů bylo zjištěno nedostatečné vnímání rizik HIV/AIDS. Studenti konzistentně uváděli, že HIV pro ně nepředstavuje významné zdravotní riziko, přičemž jako hlavní zdravotní hrozbu vnímali rakovinu.

DISKUZE

Naše kvalitativní zjištění poukazují na přetrvávající tendenci adolescentů vnímat HIV jako méně závažné riziko ve srovnání s jinými nemocemi (např. rakovinou). Tento jev má

v kontextu Moravskoslezského kraje již určitou tradici, neboť dřívější studie z regionu opakovaně zdůrazňují nutnost kontinuálního vzdělávání a důrazného připomínání prevence (Macounová et al., 2021). Byť jsme v naší studii nevyužívali identické hodnotící metody jako zmiňovaná práce, shodné závěry zdůrazňují, že samotné povědomí o HIV nemusí stačit k adekvátnímu vnímání rizika.

V této souvislosti se jako účinné ukazují opakované, interaktivně pojaté edukační programy. Espada et al. (2012) například prokázali pozitivní dopad pěti setkání programu COMPAS zaměřeného na HIV prevenci a bezpečné sexuální chování u adolescentů, přičemž podstatný byl rozvoj konkrétních dovedností (např. asertivní vyjednávání o kondomu) a včasné zařazení vzdělávání ještě před zahájením sexuálního života. Rovněž Mon Kyaw Soe et al. (2018) zdůrazňují, že dlouhodobé a interaktivní aktivity, testování a opakované kampaně mohou významně snížit prevalenci HIV/STI v mládežnické populaci. Tyto závěry se promítají i do našich doporučení pro strategické zapojení vzdělávacích institucí a vytvoření komplexnějšího, dlouhodobého intervenčního plánu. Jako přínosné se jeví nejen školní, ale i mimoškolní formy edukace. Reinholz et al. (2023) doložili, že mimoškolní programy mohou výrazně posílit povědomí o sexuálně přenosných infekcích a ovlivnit postoje mladých lidí k prevenci. Potřebu dobře strukturovaného školního prostředí pro opakované a na dovednosti orientované intervence pak vyzdvihují i Yohanna et al. (2023). V kontextu našeho pilotního projektu to tedy posiluje důraz na opakovanou a dlouhodobou práci s adolescenty.

Vedle tradičních přednášek sehrává důležitou roli také vrstevnická edukace. Adeomi et al. (2014) ve studii mezi středoškoláky v Nigérii ukázali, že peer programy mohou zásadně zvýšit úroveň informovanosti a omezit rizikové sexuální chování (např. počet partnerů). Podobně Ratnawati et al. (2024) v metaanalýze uvádějí, že strukturálně zpracované, dlouhodobé a na praxi zaměřené aktivity pro teenagery vedou k posílení znalostí, postojů i bezpečnějšího chování. Přínosem je rovněž zapojení inovativních metod, jako jsou mobilní technologie nebo aplikace (Arakawa, 2021), jež lze efektivně implementovat do školních i mimoškolních programů.

V tomto ohledu je významné nejen oslovování středoškoláků, ale rovněž studentů vysokých škol. Orukwou et al. (2024) zdůrazňují, že u vysokoškoláků lze intenzivnějšími programy docílit vyšší informovanosti, propagace kondomů a omezování počtu sexuálních partnerů, což vede k doložitelnému poklesu STI v dané populaci. Z pohledu komplexních přístupů je však nutné zohlednit i roli zdravotníků, technologií a komunit. Threats et al. (2021) zdůrazňují, že účinná prevence HIV vyžaduje koordinované zapojení behaviorálních, biomedicínských a strukturálních strategií, přičemž klíčová je spolupráce škol, komunitních center a zdravotnických zařízení.

Další oblastí je snižování stigmatizace HIV, která představuje významnou psychologickou a sociální bariéru v účasti na testování i prevenci (Ebrahimi et al., 2024). Edukační intervence mohou zmírňovat předsudky jak mezi zdravotníky, tak v širší společnosti, což je pro dlouhodobou úspěšnost prevence klíčové (de Wit et al., 2023). Zahrnutí těchto aspektů do preventivních aktivit posiluje jejich dopad a přispívá k udržitelnosti dosažených změn. Význam kombinace behaviorálních a biomedicínských opatření podtrhují Marrazzo a Cates (2011), když doporučují doplnit vzdělávání o testování a očkování (např. proti

HPV) či případné nasazení PrEP ve vysoce rizikových skupinách. Fonner et al. (2014) pak shrnují, že komplexní školní programy s důrazem na dovednosti a sebe prezentaci adolescentů mají prokazatelný efekt v redukci časně sexuální iniciace i snížení počtu sexuálních partnerů. Potřebu dlouhodobých řešení a širšího propojení behaviorálních a biomedicinských přístupů zdůrazňují rovněž Gökengin et al. (2023), kteří zároveň poukazují na roli nedostatečné dostupnosti testovacích služeb v některých evropských zemích. Výsledky naší studie proto lze vnímat jako potvrzení nezbytnosti provázaných intervenčních kroků, které reagují na víceúrovňové potřeby cílových skupin. Na jednu stranu je zde zřetelný prostor pro zdokonalování edukačních programů a zintenzivnění jejich opakování, na stranu druhou se jeví jako přínosná těsnější kooperace škol, zdravotnických institucí a komunitních organizací. Pozitivní dopad našeho pilotního programu na kvantitativní indikátory dokládá proveditelnost takto zaměřených aktivit, avšak přetrvávající nízké vnímání závažnosti HIV u adolescentů naznačuje nutnost ucelenějších, dlouhodobých a technologicky inovativních přístupů, jež budou navíc reflektovat místní specifika Moravskoslezského kraje.

ZÁVĚR

Implementace integrovaného modelu prevence HIV/STI v Moravskoslezském kraji naplnila stanovené indikátory. Překročení plánovaného počtu edukovaných osob (123 %) a splnění screeningových cílů dokládá úspěšnost programu. Screening neodhalil žádný pozitivní případ HIV ani syfilis. Bylo zachyceno 23 pozitivit VHC, což je ve srovnání s ČR velmi vysoký výskyt (dle SZÚ 2022 bylo v ČR hlášeno 8,77 případů na 100 tis. obyvatel). Kvalitativní zjištění však odhalila přetrvávající nedostatky ve vnímání rizik HIV/AIDS mezi mladými lidmi, což zdůrazňuje potřebu kontinuální a cílené edukace.

Na základě získaných zkušeností doporučujeme:

- Systematické rozšíření modelu kombinované prevence do dalších regionů
- Zavedení evaluačních nástrojů pro přesnější hodnocení dopadu intervencí
- Posílení edukačních aktivit zaměřených na vnímání rizik HIV/AIDS mezi mladými lidmi
- Rozvoj dlouhodobé spolupráce mezi vzdělávacími institucemi a poskytovateli zdravotní péče

Poděkování

Tento výzkum byl realizován za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR. Identifikační číslo projektu HIV/2618/6305/2024. Název projektu: HIV/AIDS: Aktivní prevence a intervence sexuálně přenosných infekcí v cílové populaci MS kraje.

Jmenovitě děkujeme doc. Ing. Haně Tomáškové, Ph.D., MUDr. Ivanu Tomáškoví, Mgr. Petře Macounové, Ph.D. a Mgr. Markétě Janíkové ze Zdravotního ústavu se sídlem v Ostravě a Ústavu epidemiologie a veřejného zdraví Lékařské fakulty Ostravské univerzity v Ostravě za realizaci screeningového testování.

Konflikt zájmů

Autoři prohlašují, že nemají žádné finanční ani jiné konflikty zájmů, které by mohly ovlivnit výsledky nebo interpretaci studie.

SUMMARY

The pilot HIV/STI prevention programme in the Moravian-Silesian Region exceeded its educational targets, reaching 394 individuals through 10 educational activities. Screening of 539 participants revealed no positive cases of HIV or syphilis, but identified 23 cases (10.5%) of HCV – significantly higher than the Czech national average. Qualitative feedback showed that secondary school students do not perceive HIV as a significant health risk compared to other conditions such as cancer. These findings highlight the necessity for continued educational interventions targeting adolescents and the value of integrated prevention models combining education with screening in high-risk populations.

Literatura

ADEOMI, A. A. et al. Evaluation of the Effectiveness of Peer Education in Improving HIV Knowledge, Attitude, and Sexual Behaviours among In-School Adolescents in Osun State, Nigeria. *AIDS Research and Treatment* [online]. 2014, p. 1–10. ISSN 2090-1259. DOI: 10.1155/2014/131756.

ARAKAWA, S. Education for prevention of STIs to young people (2021 version) Standardized slides in youth education for the prevention of sexually transmitted infections-for high school students and for junior high school students. *Journal of Infection and Chemotherapy* [online]. 2021, vol. 27, no. 10, p. 1375–1383. ISSN 1437-7780. DOI: 10.1016/j.jiac.2021.05.008.

DE WIT, J. B. F. et al. Sexually transmitted infection prevention behaviours: health impact, prevalence, correlates, and interventions. *Psychology & Health* [online]. 2023, vol. 38, no. 6, p. 675–700. ISSN 1476-8321. DOI: 10.1080/08870446.2022.2090560.

EBRAHIMI, H. et al. An Analysis of Approaches to Reduction of HIV Stigma across the World through educational interventions: A Scoping Review. *Investigación y Educación en Enfermería* [online]. 2024, vol. 42, no. 1, e06. ISSN 2216-0280. DOI: 10.17533/udea.iee.v42n1e06.

ESPADA, J. P. et al. Effectiveness of a School HIV/AIDS Prevention Program for Spanish Adolescents. *AIDS Education and Prevention* [online]. 2012, vol. 24, no. 6, p. 500–513. ISSN 1943-2755. DOI: 10.1521/aeap.2012.24.6.500.

FONNER, V. A. et al. School Based Sex Education and HIV Prevention in Low- and Middle-Income Countries: A Systematic Review and Meta-Analysis. *PloS one* [online]. 2014, vol. 9, no. 3, e89692. ISSN 1932-6203. DOI: 10.1371/journal.pone.0089692.

GÖKENGİN, D. et al. Prevention strategies for sexually transmitted infections, HIV, and viral hepatitis in Europe. *The Lancet Regional Health – Europe* [online]. 2023, vol. 34. ISSN 2666-7762. DOI: 10.1016/j.lanepe.2023.100738.

MACOUNOVÁ, P. et al. Education of Adolescents in the Prevention of HIV/AIDS in the Czech Republic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2021, vol. 18, no. 11. ISSN 1660-4601. DOI: 10.3390/ijerph18116148.

MARRAZZO, J. M. and CATES, W. Interventions to Prevent Sexually Transmitted Infections, Including HIV Infection. *Clinical Infectious Diseases* [online]. 2011, vol. 53, suppl 3, S64–S78. ISSN 1537-6591. DOI: 10.1093/cid/cir695.

MON KYAW SOE, N. et al. STI Health Disparities: A Systematic Review and Meta-Analysis of the Effectiveness of Preventive Interventions in Educational Settings. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2018, vol. 15, no. 12. ISSN 1660-4601. DOI: 10.3390/ijerph15122819.

ORUKWOWU, U. et al. Health Education's Role in Preventing STDs among Students at Rivers State University. *Healthcare Issues* [online]. 2024, vol. 3, no. 1, p. 17–34. ISSN 2583-7796. DOI: 10.58614/hi313.

RATNAWATI, D. et al. Meta-analysis of the effectiveness of educational programs about HIV prevention on knowledge, attitude, and behavior among adolescents. *Narra J* [online]. 2024, vol. 4, no. 2, e870. ISSN 2807-2618. DOI: 10.52225/narra.v4i2.870.

REINHOLZ, M. et al. The effectiveness of an extra-curricular lecture for STI prevention and sexual education. *Epidemiology and Infection* [online]. 2023, vol. 151, e35. ISSN 1469-4409. DOI: 10.1017/S0950268823000079.

SZÚ [Státní zdravotní ústav] [online]. [cit. 20. 2. 2025]. Dostupné z: <https://szu.gov.cz/>.

THREATS, M. et al. A Review of Recent HIV Prevention Interventions and Future Considerations for Nursing Science. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care* [online]. 2021, vol. 32, no. 3, p. 373–391. ISSN 1552-6917. DOI: 10.1097/JNC.0000000000000246.

YOHANNA, W. et al. Effects of a sexuality education programme on young people's STI/HIV knowledge, attitudes and risk behaviour in Northeast Nigeria. *Health Education Journal* [online]. 2023, vol. 82, no. 1, p. 54–67. ISSN 1748-8176. DOI: 10.1177/00178969221139815.

	PILOTNÍ PROGRAM PREVENCE HIV/STI V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI	IVETA BRYJOVÁ, YVETTA VRUBLOVÁ, GABRIELA SVĚTNICKÁ, HANA HOZOVÁ, MARKÉTA SKALNÁ, HANA WEYESEROVÁ	39
--	--	---	-----------

Kontakt

Ing. Iveta Bryjová
 Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
 Ústav nelékařských zdravotnických studií
 Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
 iveta.bryjova@fvp.slu.cz